

«Χέι Ράμα» (Ω θεέ)! Δυο λέξεις κι η Μεγάλη Ψυχή σωριάστηκε στο έδαφος. Τρεις πυροβολισμοί κι ο άνθρωπος που είχε νικήσει τη Βρετανική Αυτοκρατορία χωρίς να πιάσει όπλο κειτόταν νεκρός. Ο φανατικός, που τον πυροβόλησε, πιάστηκε αμέσως. Η Ινδία, που τον έχασε, ξέσπασε σε λυγμούς. Ο Μαχάτμα Γκάντι πρόλαβε να δει την πατρίδα του ανεξάρτητη. Ήταν 30 Ιανουαρίου 1948, όταν τον πυροβόλησαν. Ξεψύχησε στα 79 του χρόνια.

Γεννήθηκε στα 1869, στο Πορπαντόρ των Αγγλικών Ινδιών, από πλούσια οικογένεια. Ονομαζόταν Μοχόντας Καραμίτσαν Γκάντι. Αργότερα, οι συμπατριώτες του τον ονόμασαν Μαχάτμα (Μεγάλη Ψυχή). Σπούδασε νομικά στο Λονδίνο και το 1893, σε ηλικία 24 χρόνων, βρέθηκε στη Νότια Αφρική, όπου επί είκοσι χρόνια αγωνίστηκε σκληρά να μορφώσει τους Ινδούς μετανάστες και να βελτιώσει τη ζωή τους. Στα 1914, πέτυχε να αναγνωριστούν τα δικαιώματα τους από τους Άγγλους.

Γύρισε στις Ινδίες διάσημος για τους αγώνες του. Ήταν ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος και οι Άγγλοι του υποσχέθηκαν πως θα έδιναν αυτονομία στην πατρίδα του, αν οι Ινδοί τους βοηθούσαν. Ένα εκατομμύριο συμπατριώτες του έσπευσαν να πολεμήσουν στο πλάι των συμμάχων της Αντάντ. Όταν ο πόλεμος τελείωσε, η Μεγάλη Βρετανία είχε κατά τη συνήθειά της ξεχάσει τις υποσχέσεις. Ο Γκάντι κήρυξε την παθητική αντίσταση καλώντας τους Ινδούς να διακόψουν κάθε επαφή με ο,τιδήποτε εγγλέζικο (αξίωμα, διοίκηση, δικαστήριο, προϊόν κ.λπ.). Το μποϊκοτάζ έκανε να πέσουν κατακόρυφα τα κέρδη των Άγγλων στις Ινδίες. Αρχισαν οι διωγμοί. Φυλακίστηκε άπειρες φορές αντιμετωπίζοντας τους κατακτητές της πατρίδας του με στωικότητα.

Στα 1931, κήρυξε την ολοκληρωτική ανυπακοή φτιάχνοντας συμβολικά αλάτι από θαλασσινό νερό. Η παραγωγή του ήταν αγγλικό μονοπώλιο και απαγορευόταν στους Ινδούς. Εκατοντάδες πλήρωσαν με τη ζωή τους τα αγγλικά αντίποινα. Όμως, ο αγώνας συνεχίστηκε αμείωτος και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Οι Άγγλοι καλλιέργησαν τον θρησκευτικό φανατισμό ελπίζοντας να δουν εμφύλια διαμάχη, ανάμεσα στους ινδουιστές και στους μουσουλμάνους, όπως έκαναν στην Παλαιστίνη κι αργότερα στην Κύπρο. Οι Ινδίες έμοιαζαν να χωρίζονται στην ινδουιστική Ινδία, στα μουσουλμανικά Δυτικό κι Ανατολικό Πακιστάν και στο διεκδικούμενο απ' όλους Κασμίρ.

Και ξαφνικά, ο αντιβασιλιάς των Ινδιών Άρτσιμπαλ Πέρσιβαλ Ουέιβελ πρότεινε και ο πρωθυπουργός της Βρετανίας Κλέμεντ Άτλι, που είχε διαδεχτεί τον Τσόρτσιλ, ανακοίνωσε πως η χώρα του ήταν πρόθυμη να παραχωρήσει ανεξαρτησία στους Ινδούς. Ο Γκάντι βγήκε από τη φυλακή.

Τότε ήταν που τον πλησίασε ο Άγγλος δημοσιογράφος Χ. Ν. Μπρέιλσφορντ και ζήτησε να του πάρει συνέντευξη. Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα "Harijan", στις 14 Απριλίου 1946, κι αντικατοπτρίζει την εγγλέζικη έπαρση της εποχής και τη διαρκή λεβεντιά των Ινδών.

Γράφει ο Άγγλος δημοσιογράφος:

Συνάντησα τον Γκάντι στην Πούνα. Την προηγούμενη φορά που επισκέφθηκα την Πούνα, ο Γκάντι ήταν στη φυλακή και δεν μου επέτρεψαν να τον δω. Ελεύθερος πλέον και χαρούμενος όσο κι η πόλη που γιόρταζε τις απόκριες, φαινόταν καλά και έδειχνε πολύ νεότερος από όσο πραγματικά ήταν. Οι τρόποι του ήταν απλοί και συχνά χαλάρωνε μ' ένα γέλιο που ξεχυνόταν στο πρόσωπό του σαν ήρεμο ρυάκι. Κατά έναν απροσδιόριστο τρόπο, ο Γκάντι σου έδινε την εντύπωση πως εκπροσωπούσε ένα ολόκληρο έθνος. Η συζήτησή μας στράφηκε στην αναγνώριση από τον Άγγλο πρωθυπουργό του δικαιώματος της Ινδίας να επιλέξει την ανεξαρτησία της. Ο Γκάντι καλωσόρισε την εξαγγελία αλλά έσπευσε να σχολιάσει:

«Δεν μπορώ ωστόσο να λησμονήσω ότι η ιστορία των σχέσεων Βρετανίας - Ινδίας είναι μια τραγωδία ανεκπλήρωτων υποσχέσεων και διαψευσμένων ελπίδων. Εν τούτοις, ας διατηρήσουμε υψηλό το πνεύμα. Αυτός που αναζητά πράγματι την αλήθεια ποτέ δεν πρέπει να θεωρεί ότι οι απόψεις του αντιπάλου του είναι ανάξιες εμπιστοσύνης... Έτσι, λοιπόν, ελπίζω. Και πιστεύω ότι κάθε υπεύθυνος Ινδός συμμερίζεται τα αισθήματά μου. Νομίζω ότι αυτή τη φορά οι Βρετανοί μιλούν σοβαρά. Το πρόβλημα είναι ότι η προσφορά τους έγινε αιφνιδιαστικά. Σήμερα νιώθω σαν τον επιβάτη ενός πλοίου που καθισμένος σε μια ψάθινη πολυθρόνα μέσα σε μια φοβερή καταιγίδα δεν καταφέρνει να βρει την ισορροπία του. Θα έπρεπε να είχε προηγηθεί κάποια ψυχολογική προετοιμασία. Αλλά υπάρχει ακόμη χρόνος. Η πικρία έγινε ορμητικό κύμα κι αυτό δεν ευνοεί την ανάδειξη του καλού πνεύματος. Οι δύο τελευταίοι μήνες θα έπρεπε να ήταν γεμάτοι με γενναιόδωρες χειρονομίες. Βρισκόμαστε μπροστά σε μια αποφασιστική καμπή, όχι μόνο στην ιστορία της Βρετανίας και της Ινδίας, αλλά και στην παγκόσμια».

Το νόημα του μηνύματος του Γκάντι ήταν σαφέστατο. Η βρετανική κυβέρνηση είχε πράξει το ορθό, αλλά από τον τρόπο με τον οποίο είχε χειριστεί το θέμα έλειπε κάποια δόση

μεγαλείου. Όταν του ζήτησα να μου δώσει κάποια παραδείγματα, ανέφερε δύο. Το πρώτο αφορούσε την απελευθέρωση των πολιτικών κρατούμενων που γινόταν σταδιακά και δεν είχε ακόμη ολοκληρωθεί:

«Δεν αποτελούν κανέναν κίνδυνο. Μήπως επρόκειτο οι πολιτικοί κρατούμενοι να αντιταχθούν στην αναγγελθείσα ανεξαρτησία; Μια γενική αμνηστία θα είχε προκαλέσει εξαιρετική αντίδραση στον λαό. Όταν προτίθεται κανείς να μεταβιβάσει την εξουσία, πρέπει να το κάνει με τόλμη και μεγαλείο».

Το δεύτερο παράδειγμα που επέλεξε ήταν η κατάργηση του φόρου στο αλάτι:

«Θα ήταν μια χειρονομία πολύτιμη για τους φτωχούς αγρότες. Γι' αυτούς, θα εκπροσωπούσε πολύ περισσότερο από την ίδια την επιβίωσή τους. Με το κλίμα της χώρας μας, το αλάτι αναδεικνύεται σε αγαθό ζωτικό όσο ο αέρας και το νερό. Ο αγρότης το χρειάζεται για τον ίδιο, τα κοπάδια του, τα χωράφια του. Το μονοπώλιο θα εξαφανιστεί την ίδια στιγμή που θα κατακτήσουμε την ανεξαρτησία μας. Γιατί λοιπόν να μην το καταργήσουν τώρα; Με ανάλογες χειρονομίες, η κυβέρνηση θα μπορούσε να δημιουργήσει στις μάζες την αίσθηση ότι άρχισε πια μια νέα εποχή».

Ζήτησα από τον Γκάντι να αναλογιστεί τους φόβους των Άγγλων αναγνωστών και να διευκρινίσει αν θα ήταν η Ινδία διατεθειμένη να εδραιώσει μια συμμαχία μαζί της μετά την ανεξαρτησία της. Η απάντησή του ήταν άμεση:

«Ας υποθέσουμε ότι η απάντηση είναι αρνητική. Θα εξαρτιόταν η αναγνώριση της ανεξαρτησίας μας από το αν θα δεχόμασταν να αποτελέσουμε τμήμα αυτής της συμμαχίας; Σ' αυτή την περίπτωση η προσφορά σας στερείται αξίας και μεγαλείου. Η ορθή στάση είναι να αναγνωριστούν ως δίκαια τα ινδικά αιτήματα, ακόμη και στην περίπτωση που δειχνόμασταν αχάριστοι και σας πληρώναμε με το ίδιο νόμισμα».

Σχολίασα ότι η Βρετανία ήταν διατεθειμένη να θέσει τέρμα στη σχέση κυριαρχίας που επέβαλε στην Ινδία αλλά ότι, ζώντας σε έναν κόσμο γεμάτο κινδύνους, ήταν αναπόφευκτο να τίθεται το θέμα, επί παραδείγματι, του αν θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τις βάσεις και τα στρατηγικά λιμάνια της Ινδίας σε περίπτωση που αναγκαζόταν να συμμετάσχει σε αμυντικό πόλεμο.

«Οι Άγγλοι θα έπρεπε να διδαχθούν από τους βραχμάνους κι όχι από τους μπανιάνους. Μπανιάνος είναι ο έμπορος, που κοιτά μόνο το συμφέρον του. Βραχμάνος είναι ο αρκετά ευφυής άνθρωπος που θέτει τις πνευματικές αξίες της ζωής πάνω από τις υλικές. Οι Άγγλοι έχουν πολύ δρόμο ακόμη να διανύσουν για να συναντήσουν το πνεύμα των βραχμάνων. Οι Βρετανοί στρατιώτες είναι ιδιοτελείς και παζαρεύουν όπως οι μπανιάνοι. Δεν έχουν προσεγγίσει ακόμη τις υπέρτατες αξίες. Αλλά με γοητεύει η ιδέα ότι οι Βρετανοί μπορεί να ανταποκριθούν στο ινδικό πνεύμα της μη βίας. Ως δημιουργός αυτού του κινήματος, γνωρίζω τι σημαίνει για τον κόσμο και αισθάνομαι ότι είναι ευθύνη μου να βοηθήσω τους αδελφούς μου να μην υποβαθμίζουν τους εαυτούς τους με διαπραγματεύσεις. Πιθανόν πολλά μέλη του Κογκρέσου (σ.σ: ινδικό κόμμα) δε συμμερίζονται την άποψή μου και είναι διατεθειμένα να συζητήσουν μια συμμαχία σήμερα κιόλας. Κι όμως, η ανεξαρτησία θα έπρεπε να είναι δωρεάν όπως ο αέρας. Ας μην την παζαρεύουμε».

Μιλήσαμε και για το Πακιστάν κι ο Γκάντι ανέφερε ότι, εάν δεν υπήρχε κάποια λύση με άλλα μέσα, ήταν διατεθειμένος να υποβάλει το θέμα σε διεθνή διαιτησία. Κι άφησε ανοικτό το ενδεχόμενο να καταφύγει σε αυτή τη λύση εάν ανέκυπτε κάποιο ανεπίλυτο πρόβλημα ανάμεσα στη Βρετανία και την Ινδία. Τα τελευταία του λόγια ήταν:

«Ο άνθρωπος ανδρώνεται με τις δυσκολίες».

Έφυγα με την αίσθηση ότι συζήτησα με έναν γενναίο άνδρα που είχε την τόλμη να πιστεύει ότι οι κοινωνίες πρέπει να στηρίζονται μόνο σε ηθικές αρχές. Μέσα σε έναν κόσμο γεμάτο ανησυχίες για τις στρατιωτικές απειλές, εκείνος παραμένει νηφάλιος και επιβεβαιώνει με άρρηκτη πίστη την πεποίθησή του ότι θα κατακτήσουμε την ασφάλεια μόνο όταν οι άνθρωποι μάθουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους ως ίσοι και αδελφοί. Οποιαδήποτε άλλη μεθόδευση θα είναι μάταιη.

Λίγο καιρό μετά τη δημοσίευση της συνέντευξης, οι Άγγλοι πυροδότησαν τον θρησκευτικό φανατισμό ανάμεσα σε ινδουιστές και μουσουλμάνους. Εκατόμβες νεκρών πλήρωσαν κι από τις δυο πλευρές. Ήταν το 1947, όταν ο Γκάντι απάντησε με μια πανεθνική εκστρατεία κατά της θρησκευτικής διαίρεσης: Ένας είναι ο θεός και ο καθένας μπορεί να τον λατρεύει, όπως ο ίδιος νομίζει. Οι Άγγλοι αναγκάστηκαν να δώσουν την πολυπόθητη ανεξαρτησία την ίδια

χρονιά. Κατάφεραν, όμως, να χωρίσουν τις Ινδίες σε δύο κράτη: Το μουσουλμανικό Πακιστάν, που κήρυξε την ανεξαρτησία του στις 14 του Αυγούστου 1948, και την ινδουιστική Ινδία, που κηρύχτηκε ανεξάρτητη την επομένη, 15 του μήνα.

Τεσσεράμισι μήνες μετά την πολυπόθητη ανεξαρτησία, ο Γκάντι δολοφονήθηκε. Στα 1965, Ινδία και Πακιστάν συγκρούστηκαν για το Κασμίρ. Τελικά, το μοιράστηκαν. Το Πακιστάν ήταν χωρισμένο σε δυο τμήματα (δυτικό και ανατολικό), που δεν είχαν μεταξύ τους επαφή. Στις 26 Μαρτίου 1971, ο σείχης Ραχμάν κήρυξε την ανεξαρτησία του Ανατολικού Πακιστάν, που ονομάστηκε Μπάγκλα Ντες.

(Εθνος, 15.4.1997) (τελευταία επεξεργασία, 1.2.2009)